

Erfgoedhuis Zuid-Holland

Werkplan 2019 voor PZH

Samenstelling: Judith Tegelaers, Onno Helleman, Evelien Masselink en Leo Bredie
Bijdrages van: Marloes Wellenberg, Ad van der Zee, Karin Kievit, Tamara van Zwol, Ellen Steendam,
Janneke van Haver-Plas en Marcus Laman
Eindredactie: Anne-Pauline van der A
Plaats en datum: Delft, oktober 2018
Foto omslag: Korenmolen De Eendracht in Alphen aan den Rijn, foto: Jules de Keuning

Inhoud

Inleiding: Met erfgoed vooruit	4
Aanbevelingen van bureau KWINK	4
Boekjaaruren voor de provinciale taken	4
1. Activiteiten binnen de boekjaarsubsidie	6
Accenten in 2019	6
1.1 Nieuwe ideeën - innovatie	6
1.2 Communicatie en informatie	7
1.3 Erfgoededucatie	8
1.4 Erfgoedlijnprojecten	9
1.5 Ondersteuning en deskundigheidsbevordering	13
1.6 Ondersteuning (wettelijke) erfgoedtaken gemeenten	14
1.7 Archeologie	16
1.8 Molennetwerk Zuid-Holland	18
2. Projecten	20
2.1 “Kennis is Kracht”	20
2.2 Digitalisering Erfgoedcollecties	22
2.3 Herbesteding in Zuid-Holland	23
2.4 Molenverhalen	23
2.5 Opdracht Monumentenwacht: het beoordelen en monitoren van rijksmonumenten	24
3. Monumentenwacht Zuid-Holland	25

Inleiding: Met erfgoed vooruit

Erfgoedhuis Zuid-Holland (EGH) is een expertise- en servicecentrum dat ondersteunt in de uitvoering van het cultuurbeleid van de Provincie Zuid-Holland. EGH zorgt ervoor dat met steun van de Provincie Zuid-Holland monumentale gebouwen, collecties, historisch landschap, mobiel erfgoed en geschiedenis in Zuid-Holland kunnen worden behouden, benut en beleefd. EGH biedt voor specifieke doelgroepen toegesneden diensten voor een beter behoud en gebruik van erfgoed. EGH werkt daarbij samen met verwante provinciale organisaties op het terrein van onder meer landschap, kunst en toerisme.

In dit werkplan leggen we aan de provincie voor waar we ons in het volgende jaar mee bezig gaan houden, waar de accenten komen, welke activiteiten of projecten wij belangrijk vinden.

Aanbevelingen van bureau KWINK

In 2018 heeft de Provincie Zuid-Holland aan bureau KWINK verzocht om een audit rapportage van EGH. Hun bevindingen gaan in op drie aspecten: de relatie tussen de Provincie Zuid-Holland en EGH, de interne organisatie van EGH en de contacten tussen EGH en externe stakeholders. De aanbevelingen van hun rapport zijn op 28 juni met de gedeputeerde dhr. R. Janssen besproken. Afgesproken is dat EGH in 2019 in overleg met de provincie een ontwikkelplan op gaat stellen waarin de drie bovenstaande aspecten aan de orde komen. De nieuwe directeur van EGH, die per 15 november aantreedt, zal hiermee voortvarend aan de slag gaan.

1. de Provincie Zuid-Holland en het Erfgoedhuis

De Provincie Zuid-Holland en EGH hebben de wens om tot een eenduidig beeld te komen over de aansluiting tussen beleid en uitvoering. Het ontwikkelplan staat hierbij centraal. De werkwijze van het EGH wordt geëvalueerd: de prestaties en hun effecten worden gemeten en een en ander wordt zo nodig bijgesteld. Daarnaast wil de Provincie de kennis van EGH meer inzetten bij de beleidsontwikkeling. In 2019 worden bovenstaande twee aspecten door de Provincie en EGH verder uitgewerkt.

2. Interne organisatie van EGH

De effectiviteit en efficiency wordt versterkt als EGH meer inzet op het ontwikkelen van een strategisch personeelsbeleid. Een dergelijk HR-beleid bevat een visie op benodigde kennis, competenties en op de vereiste samenstelling van het personeelsbestand naar functies en functieniveaus. Als onderdeel hiervan worden de opleiding- en ontwikkelingsmogelijkheden van het personeel geïntensiveerd. Het onlangs verhoogde opleidingsbudget en het nieuwe verplichte persoonlijk ontwikkelbudget per medewerker bieden hier kansen voor.

3. Externe stakeholders van EGH

EGH bedient diverse doelgroepen en werkt veel samen met organisaties in de Erfgoedsector. EGH wordt door hen gezien als een deskundige partner met brede kennis van het cultureel erfgoed. Een klanttevredenheidsonderzoek, afgelopen jaar uitgevoerd door EGH zelf, heeft reeds aanknopingspunten opgeleverd voor inzicht in de wensen van de doelgroepen. EGH zal komend jaar de gemeenten, musea, historische verenigingen en andere relevante organisaties actief benaderen om hun wensen en behoeften te inventariseren. Zodoende kan sneller worden ingespeeld op ons aanbod van activiteiten. Het verbreden van het netwerk van het EGH, onder andere door het actief benaderen van nieuwe partners zoals burgerinitiatieven en lokale ondernemingen, is opgenomen bij innovatie, zie 1.1.

We realiseren ons dat het ontwikkelplan in de loop van 2019 nog kan leiden tot aanpassingen in het werkplan. Op het moment van schrijven is de nieuwe directeur nog niet met haar werkzaamheden begonnen. Ook is nog niet van alle erfgoedlijnen bekend welke projecten doorgang krijgen. Deze variabelen kunnen leiden tot een bijstelling. Uiteraard zullen de aanpassingen altijd in overleg met de Provincie Zuid-Holland besproken worden.

Boekjaaruren voor de provinciale taken

In dit werkplan kijkt EGH vooruit naar de werkzaamheden en projecten die met de financiële boekjaarsteun van de Provincie Zuid-Holland in 2019 zullen worden gerealiseerd.

Onze inkomsten putten we uit de boekjaarsubsidie, projectgelden en bestemmingsreserves.

De boekjaarsubsidie die de Provincie aan EGH uitkeert, bedraagt € 1.675.273,-, de Monumentenwacht Zuid-Holland ontvangt hiervan een subsidie van €125.000,-.

Daarnaast ontvangt EGH projectsubsidies voor projecten op de erfgoedlijnen en verworven opdrachten. De uren van de medewerkers komen hierbij ten laste van de boekjaarsubsidie.

In totaal zet EGH 18.000 uren in voor de activiteiten en projecten die met boekjaarsubsidie worden gerealiseerd, dat is afgerond 70%. In die uren zijn consultanturen en uren voor ondersteuning inbegrepen. De overige uren zijn voor betaalde opdrachten, verlof, ziekteverzuim, e.d. In de overzichten per hoofdstuk wordt zo goed mogelijk een inschatting vooraf van het aantal in te zetten uren weergegeven.

Hieronder volgt de totaaltelling.

Totaal aantal uren boekjaarsubsidie 2019	Boekjaaruren	Budget
Subsidie van de Provincie	16.575	214.500
Projecten Kennis is Kracht, Digitalisering, Herbestemming en Extra opdracht Monumentenwacht ZH	1.325	254.700*
Totaal	18.000	

**Het budget voor deze projecten komt niet uit de boekjaarsubsidie, maar uit de bestemmingsreserve, externe subsidies en opdrachtengeld.*

1. Activiteiten binnen de boekjaarsubsidie

De activiteiten binnen de boekjaarsubsidie worden behandeld in dit hoofdstuk. De projecten die door de Provincie (soms ten dele) ondersteund worden, staan in hoofdstuk 2. De Monumentenwacht Zuid-Holland ontvangt een bescheiden provinciale subsidie, naast de inkomsten die zelf worden gegenereerd uit betaalde opdrachten. In hoofdstuk 3 staan de activiteiten van de Monumentenwacht die betrekking hebben op hun inspectietaak.

Accenten in 2019

In 2019 wil EGH de focus leggen op de hieronder genoemde onderwerpen. Deze thema's worden allemaal toegelicht in de hoofdstukken waarnaar wordt verwezen.

- **Innovatie:** nieuwe ideeën, ontwikkelingen op ons werkterrein, en bovenal de slagkracht om daarop in te kunnen spelen wanneer het veld of de actualiteit daar aanleiding toe geeft. Het betreft mogelijkheden die wij zien om het Verhaal van Zuid-Holland zodanig voor het voetlicht te brengen, dat onderbelichte onderwerpen bovenkomen of op een nieuwe wijze worden belicht. Hierbij valt te denken aan het bereiken van nieuwe doelgroepen of aan de inzet van technieken die wij nog niet eerder hanteerden. Zie hiervoor hoofdstuk 1.1.
- **Digitalisering van erfgoedcollecties:** we zien hoe erfgoedinstellingen bij het digitaliseren van de collectie nog veel hulp nodig hebben en hoe groot de belangstelling is. Wij willen daar in 2019 meer uren voor vrijmaken dan in 2018 (het eerste jaar van dit tweejarige project), omdat is gebleken dat het beroep dat de instellingen op EGH doen groter is dan geschat. Ook doen er meer instellingen mee dan vooraf de verwachting was. Zie hiervoor hoofdstuk 2.2.
- **Overheden, bedrijfsleven en burgers** dienen hun bijdrage te leveren aan de verduurzaming van onze samenleving. Duurzaamheid in combinatie met cultureel erfgoed vormt een uitdaging binnen het streven om de afspraken van het Klimaatakkoord van Parijs te halen. EGH streeft ernaar om kennis over de nieuwste ontwikkelingen toegankelijk te maken voor eigenaren en beheerders van erfgoed en gemeenten. Zie hoofdstuk 1.6.
- **Onder meer gemeenten** zijn in volle gang met de voorbereidingen voor het werken met de Omgevingswet, die begin 2021 van kracht zal worden. Het definiëren van cultuurhistorische kernkwaliteiten en het betrekken van de burger bij het opstellen van de omgevingsvisie en het omgevingsplan, zijn uitdagingen die gemeenten met wisselend succes en in verschillende tempi aangaan. Waar nodig ondersteunt EGH deze gemeenten. Zie hoofdstuk 1.6.
- **Het Nederlandse landschap** is door natuurlijke processen en menselijk ingrijpen door de eeuwen heen gevormd. Het vertoont derhalve een historische gelaagdheid. Het in stand houden en leesbaar houden van deze historische landschappelijke structuren en elementen, draagt bij aan het begrip van het verhaal van het landschap, van de levensloop en de verschijningsvorm ervan. Een Landschapsbiografie kan ingezet worden als beleidsinstrument en op die manier een bijdrage leveren aan ruimtelijke ontwerpogaven. EGH wil de toepassing van landschapsbiografieën bevorderen door het instrument meer bekendheid te geven. Zie hoofdstukken 1.6 en 1.8.

1.1 Nieuwe ideeën - innovatie

Doel

EGH volgt de (inter)nationale ontwikkelingen en past deze waar nodig en waar mogelijk in, in haar ondersteunings-werkzaamheden. Een aantal innovatieve ideeën die al iets meer ontwikkeld zijn (sommigen komen voort uit de nieuwe accenten), staan bij de betreffende onderwerpen beschreven, zoals erfgoedwijsheid (erfgoededucatie), maritiem erfgoed (erfgoedlijnen), het meten van impact bij een nieuw project (kennis is kracht) en het gebruik maken van remote sensing (archeologie).

EGH wil daarnaast nog uren overhouden voor nieuwe onderwerpen die zich voordoen binnen dit jaar. Ter illustratie vermelden we hier een voorbeeld uit 2018: in dat jaar werd de AVG actueel. Dit bracht voor collectiebeherende instellingen veel meer problemen met zich mee dan voor organisaties zonder collecties, en de behoefte aan ondersteuning en aan een trekkersrol was groot. EGH organiseerde daarom een extra studiedag en plaatste een handleiding over de consequenties van de AVG op de website. Deze acties konden

direct worden gerealiseerd, doordat het in het project Kennis is Kracht kon worden ingepast als nieuwe studiedag. Maar dat is een uitzondering. Dergelijke activiteiten kunnen alleen worden gerealiseerd als daar uren voor beschikbaar zijn.

Soms kan een vraag uit het veld leiden tot een actie, omdat EGH een achterliggende trend ziet. Ook kan het leiden tot een onderwerp voor een nieuwe cursusdag, een thema voor een studiedag of andere activiteiten. Voor het inspelen op die actualiteit die nu nog niet zichtbaar is, vraagt EGH ontwikkeluren. Dit is ook in de lijn van de aanbevelingen van KWINK. Hierbij worden proactief nieuwe partners benaderd en wordt in landelijke netwerken geparticipeerd.

1.1 Innovatie en nieuwe ideeën	Boekjaaruren	Budget
Inspelen op actualiteit, erfgoedinstellingen toerusten met up-to-date kennis, en oppakken wat door recente ontwikkelingen om directe actie/ondersteuning/kennisdeling vraagt		
Totaal	200	15.000

1.2 Communicatie en informatie

Doel

EGH zet zich in om zowel *online* als *offline* het erfgoed van Zuid-Holland onder de aandacht te brengen van een breed publiek. Dat doen we in samenwerking met erfgoedinstellingen, met partners in de media en in overleg met de deelnemers van de verschillende erfgoedlijnen. Door slim samen te werken kunnen we een groter publiek inspireren met het Verhaal van Zuid-Holland.

Activiteiten

- Op verzoek van partners en/of deelnemers van de erfgoedlijnen hebben wij diverse themawebsites ontwikkeld. De inhoud houden wij up-to-date. Ook monitoren wij de resultaten van de themawebsites zorgvuldig.
Op onze publiekswebsite www.geschiedenisvanzuidholland.nl zijn betrouwbare informatie en interessante verhalen te vinden over de geschiedenis en het erfgoed van Zuid-Holland, met speciale aandacht voor de erfgoedlijnen. De eerder ingezette redactionele strategie om te kiezen voor content van hoge kwaliteit –o.a. relevante bijdragen van experts– wordt in 2019 verder uitgebouwd. De educatieve projecten per erfgoedlijn zijn of worden modulair gemaakt, zodat zij toegankelijker zijn voor docenten en andere doelgroepen.
Een belangrijk aandachtspunt is daarnaast de archeologieportal www.beleefarcheologie.nl. We willen een significante groei in de bezoekerscijfers realiseren. Ook willen we betrokkenheid vergroten (m.b.t. het bijdragen van o.a. content) van de partners die betrokken zijn bij deze website.
- De inzet van de verschillende *social media*-kanalen wordt in 2019 nader onder de loep genomen. Met welk kanaal bereiken we welke doelgroep, wat zijn de resultaten van onze inspanningen en hoe blijven we relevant? We onderzoeken of het nuttig om onze inspanningen op dit vlak te intensiveren of dat dit geen toegevoegde waarde heeft.
- Bijdrage aan communicatie en public relations van erfgoedevenementen en activiteiten van derden: we denken op strategisch niveau mee en leveren op verzoek ook concrete bijdragen aan erfgoedevenementen zoals de Dag van het Kasteel, de Romeinenweek en de Nationale Archeologiedagen. Dat geldt ook voor activiteiten die betrekking hebben op de erfgoedlijnen of de provinciale speerpunten archeologie en publieksbereik, herbestemming en molens.
- Open data / open content: we willen onze huidige en toekomstige content (tekst, beeld, maar ook video) geschikt maken voor hergebruik door derden. Daarbij valt te denken aan gebruik op Wikipedia, maar ook aan gebruik door de media en in het onderwijs. We willen in 2019 onderzoeken hoe we dit kunnen realiseren.

1.2 PR & Communicatie	Boekjaaruren	Budget
Communicatie en promotie erfgoedlijnen	300	

Beheer, onderhoud en redactie portalwebsite erfgoedlijnen, incl. archief en agenda. Streefaantal sitebezoeken: 135.000	550	
Actueel houden van www.landgoedenbuitenplaats-zh.nl	120	
Actueel houden website www.herbestemming-zh.nl	150	
Totaal	1.120	28.500

1.3 Erfgoededucatie

Erfgoededucatie is niet alleen bestemd voor het onderwijs en de jeugd, want een mens leert een leven lang. Evenmin beslaat erfgoededucatie alleen de zeven erfgoedlijnen. Erfgoed is het waard om te delen en is ook in alle hoeken en haarvaten van de provincie terug te vinden. Door zowel met strategische partners samen te werken als ook vraaggericht te handelen kan erfgoed als doel en middel worden ingezet.

Erfgoededucatie betreft het zien, bevragen en begrijpen van erfgoed door jong en oud. EGH richt zich op het ontwikkelen van formats voor overkoepelende erfgoededucatiethema's op de erfgoedlijnen. Ook begeleidt EGH erfgoedinstellingen, zodat deze de formats zelf tot maatwerk kunnen maken. Met de huidige erfgoedlijneducatieprojecten kan deels worden ingegaan op wensen van scholen en culturele instellingen. Echter, de behoefte van scholen en culturele instellingen is regionaal georganiseerd en vraag gestuurd. In 2019 wordt daarom nauwere samenwerking gezocht met de CmK-regio's om de wensen van het onderwijs en het erfgoedaanbod op de erfgoedlijnen aan elkaar te koppelen/op elkaar af te stemmen.

Algemene activiteiten

- Nadere samenwerking met Kunstgebouw en ProBiblio op cultuurbrede educatieactiviteiten voor diverse doelgroepen. Hierbij wordt ingezet op vernieuwende, overkoepelende concepten die lokaal tot maatwerk gemaakt kunnen worden.
- Contact met regionale penvoerder/bemiddelaars onderwijs om erfgoedvragen helder te krijgen en van hieruit erfgoedlijnaanbod aan te bieden.
- Scholing en borging van erfgoededucatiekennis en -overdracht bij erfgoedinstellingen.
- Inzet van de digitale scheurkalender, vervolg voor nieuwe doelgroepen, waar mogelijk via de erfgoedlijnthema's.

Koppeling van vraag en aanbod

EGH is deskundig op het gebied van onderwijs en overdrachtstechnieken van cultuureducatie in brede zin en van erfgoededucatie in het bijzonder. EGH maakt deel uit van (landelijke) kennisnetwerken op het gebied van cultuureducatie/erfgoededucatie, waarin deze kennis wordt gedeeld met andere provincies. Daarmee is het de spil tussen beleid en praktijk, vraag en aanbod, en fungeert als inspirator, initiator en ondersteuner.

In het basisonderwijs bestaat een steeds grotere vraag naar erfgoedprojecten. In 2019 wordt derhalve ingezet op het koppelen van de vraag vanuit de regionale cultuureducatieve samenwerkingsverbanden naar bestaande erfgoedlijnprojecten. Daarnaast zal EGH overkoepelende formats ontwikkelen dan wel overnemen, die via de regionale cultuureducatiepartners kunnen worden uitgezet. Dat kan zijn voor specifieke doelgroepen (bijvoorbeeld erfgoed en kleuters) of over specifieke thema's (bijvoorbeeld erfgoedwijsheid). De formats worden ontwikkeld met het oog op aansluiting op de erfgoedvragen van het onderwijs, aansluiting op de kerndoelen en op het maken van een koppeling met regionale cultuureducatieve samenwerkingsverbanden. Dit om formats te testen en borging te garanderen. Daarbij wordt een slag gemaakt naar meer vraaggestuurd werken, in samenwerking met Kunstgebouw en de CmK-regio's.

In het kader van *Life long learning* richt EGH zich ook op erfgoedprojecten voor volwassenen. Deze projecten lopen uiteen van cursussen voor vrijwilligers in de erfgoedsector tot erfgoedprojecten voor nieuwe doelgroepen. Voor de uitvoering van deze projecten wordt altijd samenwerking gezocht met provinciale en regionale partijen om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Zo is er in 2017 een project op de erfgoedlijn Atlantikwall ontwikkeld dat gericht was op Alzheimerpatiënten en is er in 2018 in samenwerking met ProBiblio en Bibliotheek Zuid-Hollandse Delta een concept ontwikkeld voor een erfgoedproject gericht op laaggeletterden. De interesse bij ProBiblio is groot, en de samenwerking is voor 2019 dan ook weer evident.

Activiteiten op de erfgoedlijnen

- Trekvaarten: in 2017 is een cursus ontwikkeld voor gidsen en vaarondernemers op trekvaartroutes. Hierin komt de geschiedenis van de trekvaart aan bod en wordt de kijkwaaier ingezet om kennis over te dragen aan het publiek. De cursus is op drie plaatsen gegeven en werd goed bezocht en hoog gewaardeerd. In 2019 kan bij de start van het vaarseizoen de cursus opnieuw worden aangeboden op bestaande en nieuwe locaties.
- Oude Hollandse Waterlinie: 2019 is het laatste jaar waarin de Waterlinedag voor groep 7 en 8 op diverse locaties in Zuid-Holland langs de Oude Hollandse Waterlinie door EGH wordt georganiseerd. In 2017 en 2018 zijn deze evenementen georganiseerd in Schoonhoven, Gorinchem, Nieuwpoort, Gouda en Ameide. In 2019 begeleidt EGH in Gouda en Ameide de tweede Waterlinedag, gericht op een voortzetting door lokale partijen. EGH heeft deze dagen georganiseerd in samenwerking met SOHW en lokale partners, gericht op borging bij lokale partners. De Waterlinedagen zullen hierna georganiseerd kunnen blijven worden zonder inbreng van EGH.
- Goeree-Overflakkee: vanuit de OCW-beleidsimpuls Cultuureducatie met Kwaliteit geven basisscholen aan graag een regionaal erfgoedmenu te ontwikkelen. EGH zal hier expertise leveren voor de totstandkoming van dit menu.

Innovatie

In 2019 onderzoekt EGH hoe de toenemende vraag naar erfgoed van scholen zo efficiënt mogelijk kan worden gekoppeld aan de erfgoedlijnen, in samenspraak met Kunstgebouw die hiervoor de infrastructuur heeft. Samen met ProBiblio wordt onderzocht hoe erfgoedlijnen gekoppeld kunnen worden aan binnen- en buitenschools leren. EGH wil per erfgoedtafel een workshop sessie organiseren rond het begrip Erfgoedwijsheid, een term die is geïntroduceerd door Hester Dibbits, bijzonder hoogleraar aan de Erasmus Universiteit en lector van de Reinwardt Academie. Erfgoedwijsheid is een nieuw begrip, dat in korte tijd op veel plekken is 'aangeslagen', waarmee het gesprek over erfgoed met stakeholders en doelgroepen op een andere manier kan worden gevoerd. Hiermee kunnen erfgoedprofessionals van de erfgoedtafel op een nieuwe manier hun kennis, interesse delen met diverse doelgroepen, en waarbij zij inzicht krijgen in de dynamiek rond erfgoedonderwerpen.

1.3 Erfgoededucatie	Boekjaaruren	Budget
Breder inzetten, verbeteren, promoten van erfgoedprojecten binnen de erfgoedlijnen, vraaggerichte producten/concepten. Doelgroep onderwijs	355	
Trekvaarten, Oude Hollandse Waterlinie, Goeree-Overflakkee: Verrichten van specifieke vraaggerichte/afgesproken werkzaamheden.	320	
Nadere samenwerking met Kunstgebouw, cultuurcoaches en penvoerders Cultuureducatie met Kwaliteit om erfgoedprojecten in te zetten.	250	
In overleg met de provincie en de provinciale samenwerkingspartners ontwikkelen nieuwe erfgoedprojecten op de erfgoedlijnen in het kader van <i>Life long learning</i> .	75	
Innovatie: implementeren erfgoedwijsheid bij de deelnemers aan de erfgoedlijnen	60	
Totaal	1.120	15.000

1.4 Erfgoedlijnprojecten

Doel

Het inspelen op de actualiteit vraagt jaarlijks om een flexibele houding en om een scherpe blik op kansen die zich op de verschillende lijnen voordoen. Uiteraard blijft de focus op kwaliteit steeds vooropstaan en wordt het verbinden en het zo effectief mogelijk voor het voetlicht brengen van alle projecten, bouwwerken en andere onderdelen samen met de spelers aan de erfgoedtafels, niet uit het oog verloren.

EGH is bij de erfgoedtafelbijeenkomsten aanwezig en is bij gelegenheid ook *sparring partner* van de provincie, bij de beoordeling van projectaanvragen en bij het adviseren over de witte vlekken in een erfgoedlijn. Daarnaast is EGH ook zelf initiator van en projectleider bij projecten, veelal in het geval van projecten die in gezamenlijkheid worden uitgevoerd. EGH kijkt hierbij vooral naar waar de kansen zitten, bijvoorbeeld naar projecten waar een echt eigenaarschap ontbreekt. Enkele erfgoedlijnen ontwikkelden in de afgelopen jaren een gezamenlijke merkstrategie, andere erfgoedlijnen staan op het punt dat in 2019 te gaan realiseren. Ook daar is EGH nauw bij betrokken.

Activiteiten op de erfgoedlijn Atlantikwall

- Fietsroutes: dit project werd in 2018 gestart. De routes werden al digitaal samengevoegd en aangeboden, en in 2019 wordt het project geüpdatet opgeleverd. Hierbij komt ook één overkoepelende route van Zandvoort tot de Brouwersdam in beeld. EGH is namens de verschillende samenwerkingspartners penvoerder en coördinator van dit project. Daarnaast verzorgt EGH bij oplevering ook de communicatie en distributie.
- Communicatie op de erfgoedlijn: namens de erfgoedtafel Atlantikwall onderhouden we een Facebookpagina en een Pinterestpagina.

Activiteiten op de erfgoedlijn Goeree-Overflakkee

- De werkgroep Communicatie voor de erfgoedlijn Goeree-Overflakkee bereidt publicaties en producten voor die het verhaal van (over)leven met het water, hét verhaal van deze erfgoedlijn, beter voor het voetlicht brengen. De thema's havenkanalen en de watersnoodramp staan daarbij centraal. Maar ook het stimuleren van bezoek aan locaties op het eiland die bijdragen aan het in stand houden van dit verhaal heeft de voortdurende aandacht van deze werkgroep. EGH heeft zitting in de werkgroep, is in principe bij alle vergaderingen op het eiland, denkt mee, adviseert, helpt mee bij redactiewerk, en assisteert bij andere onderdelen, hieronder genoemd.
- Redactie Erfgoedkrant: jaarlijks worden drie edities van deze krant gerealiseerd. EGH zit in de redactie en denkt vanuit die rol mee over de invulling, insteek en het thema van de uitgave.
- Beheer Facebookgroep: deze groep bestaat sinds 2017, en floreert dankzij de inbreng van vele partners van de erfgoedtafel GO. EGH is beheerder van deze facebookgroep en houdt de pagina actueel. We letten op de kwaliteit van ingezonden mededelingen, jagen aan en vermelden afgeronde of juist nog in opbouw zijnde evenementen en activiteiten.
- Publicatie nieuwsbrief: we stellen op verzoek van de erfgoedtafel Goeree-Overflakkee een nieuwsbrief samen, die vermoedelijk éénmaal zal verschijnen in 2019 (gebaseerd op 2018). Deze nieuwsbrief wordt verzonden aan tafeldeelnemers, stakeholders en andere geïnteresseerden. In 2019 zal eerst worden gesondeerd of er behoefte aan is. De doelgroep ontvangers is wel anders dan die van de Erfgoedkrant: de nieuwsbrief is namelijk voor deelnemers aan de erfgoedtafel zelf.
- Activiteiten rond Open Monumentendag: de werkgroep Communicatie bedenkt ook hoe de erfgoedlocaties op het eiland deel kunnen nemen aan Open Monumentendag vanuit het verhaal van het water. Plan is om op die dag veel aandacht te geven aan alle onderdelen van de erfgoedlijn. EGH ondersteunt bij de marketing van de film 'Portret van een Eiland', maar op verzoek ook bij andere onderdelen op deze OMD.
- Erfgoedpaspoort: in navolging op andere eerder verschenen paspoorten is voor 2019 een erfgoedpaspoort voor de erfgoedlijn GO voorzien. Het erfgoedpaspoort is onderdeel van het projectvoorstel Communicatie, Marketing en Publieksbereik van de Erfgoedlijn GO en stimuleert het bezoek aan instellingen op het eiland die het verhaal van de erfgoedlijn verder vertellen. EGH neemt de coördinatie, tekst- en beeldredactie, evenals uitgave, opmaak, druk voor zijn rekening. Waar mogelijk wordt gebruikt gemaakt van nieuwe technieken. Alles uiteraard in nauwe samenwerking en afstemming met het communicatieteam EGL GO en met de instellingen die in het paspoort vermeld zullen worden. Verspreiding vindt vooral plaats via de VVV (aanvrager van de subsidie).

Activiteiten op de erfgoedlijn Landgoederenzone Zuid-Holland

- Organisatie Dag van het Kasteel Zuid-Holland: de deelnemers aan de erfgoedtafel Landgoederenzone Zuid-Holland hebben aangegeven de gezamenlijke deelname aan de landelijke Dag van het Kasteel te willen continueren. EGH zal dus ook in 2019 de organisatie en gezamenlijke PR van dit evenement

uitvoeren. De ambitie is om het aantal buitenplaatsen dat deelneemt te verhogen naar 20 tot 22. Indien het concept van Hollands Buiten (zie onder) wordt uitgerold in de provincie Noord-Holland, ligt deelname van landgoederen aan de Dag van het Kasteel in deze provincie in de rede (eventuele budgettaire consequenties zijn niet in het werkplan opgenomen).

- Het jaar 2019 willen we eveneens benutten om in beeld te brengen of de buitenplaatsen van Hollands Buiten een publieksevenement willen en kunnen hosten, onafhankelijk van de Dag van het Kasteel. Onze gedachten gaan hierbij uit naar een muzikaal of theateraal evenement met als vertrek- en focuspunt de Gouden Eeuw van de buitenplaats.
- Daarnaast willen we onderzoeken of er bij de stakeholders in het noordelijke deel van Hollands Buiten voldoende draagvlak bestaat om het concept Landgoedwandelen ook in deze regio uit te rollen.
- Coördinatie Hollands Buiten fase 3: in 2017 en 2018 is in opdracht van de werkgroep Communicatie van de erfgoedtafel het merk “Hollands Buiten” ontwikkeld. Met dit overkoepelend merkconcept wil de Landgoederenzone Zuid-Holland zich aan een breed publiek presenteren. Het project, gecoördineerd door EGH, wordt in 2019 voortgezet. Deze derde fase richt zich op het ontwikkelen van beeldmateriaal van het belevingsaspect van de buitenplaats en van nog ontbrekende locaties, het voeren van een *social media* campagne en het vervaardigen van een Engelstalige en een Duitstalige Landingspagina voor de website van Hollands Buiten. Een uitrol van Hollands Buiten in provincie Noord-Holland behoort tot de mogelijkheden (eventuele budgettaire consequenties zijn niet in het werkplan opgenomen).
- Ten behoeve van de Holland City campagne van het NBTC levert EGH desgevraagd (inhoudelijke) informatie aan.
- Publicatie nieuwsbrief: in opdracht van de erfgoedtafel wordt drie keer per jaar een nieuwsbrief door ons opgesteld en verstuurd.

Activiteiten op de erfgoedlijn Limes

- Meten is weten: om te kunnen weten in hoeverre doelstellingen van de erfgoedlijn Romeinse Limes Zuid-Holland worden gerealiseerd, willen we in 2019 een nulmeting laten plaatsvinden. Deze 0-meting wordt zoveel mogelijk op basis van bestaande onderzoeksgegevens uitgevoerd. Dit moet leiden tot een simpel en breed toepasbaar meetinstrument met effectieve indicatoren, dat zo mogelijk over de hele Limes kan worden toegepast per 2020.
- Romeinse Limes Nederland: om ervoor te zorgen dat er één goede website is voor de Romeinse Limes in Nederland en om de samenhang en samenwerking tussen provincies, gemeenten en stakeholders langs de gehele Limes te bewerkstelligen, werken de drie provinciale erfgoedhuizen en Romeinen.nu samen in de Romeinse Limes Nederland. EGH heeft zitting in de stuurgroep.
- Publicatie nieuwsbrief: in opdracht van de erfgoedtafel wordt drie keer per jaar een nieuwsbrief samengesteld, geredigeerd en verstuurd.

Activiteiten op de erfgoedlijn Oude Hollandse Waterlinie

- In 2022 bestaat de Oude Hollandse Waterlinie 350 jaar. Het EGH is vertegenwoordigd in de *Projectgroep 350 jaar OHW* en heeft een vinger aan de pols bij de voorbereiding van de verschillende activiteiten voor 2022. Het is de wens van de erfgoedtafel om de Oude Hollandse Waterlinie (OHW) in dat jaar breed onder de aandacht te brengen. Hiervoor is in 2018 een nieuwe Stichting OHW opgericht die van de erfgoedtafel de opdracht heeft gekregen de voorbereiding voor 2022 ter hand te nemen. EGH zal in nauwe samenwerking met de Stichting OHW en andere partijen een aantal producten laten ontwikkelen, waarvoor de voorbereiding al in 2019 zal plaatsvinden.
- Het project Boerenhekken & Inundatiehekken (titel nog niet definitief) heeft tot doel het enorme inundatiegebied van 1672 in de provincie Zuid-Holland zichtbaar te maken door 350 bestaande (houten) boerenhekken blauw te verven en te voorzien van het nieuwe OHW-logo. Hiermee wordt het inundatiegebied veel beter zichtbaar en beleefbaar. Dit project zal door EGH getrokken worden. Voor de realisatie is medewerking nodig van veel boeren in het gebied. Om een zo breed mogelijk draagvlak te krijgen zal in de voorbereiding nauw samengewerkt worden met verschillende LTO-afdelingen.
- Publicatie nieuwsbrief: EGH verspreidt op verzoek van de erfgoedtafel vier keer per jaar een nieuwsbrief.

- Beheer sociale media: op verzoek van de erfgoedtafel worden sinds 2015 een Facebookpagina en Twitteraccount bijgehouden. Gezien het geringe gebruik (en bezoek) aan de Facebookpagina en Twitteraccount door zowel leden van de erfgoedtafel als door externen, zal in 2019 onderzocht worden in hoeverre deze gecontinueerd worden en welke alternatieve communicatieplatforms eventueel ter vervanging/aanvulling gebruikt kunnen worden.
- EGH zal gemeenten binnen het Zuid-Hollandse waterliniegebied actief ondersteunen bij het opzetten van activiteiten die tot doel hebben de linie beter zichtbaar en beleefbaar te maken. Dit doen we onder meer door gemeentelijke tafel Krimpenerwaard te ondersteunen.

Activiteiten op de erfgoedlijn Trekvaarten

- Publicatie Trekvaartboek: in 2019 zal een publieksgerichte publicatie (fullcolour, plm. 200 pagina's) worden uitgebracht, aan de hand waarvan een breed publiek kennis kan nemen van zowel de historie van de trekvaarten in Zuid-Holland als hun huidige potentieel voor recreatie en toerisme. De geschiedenis van de afzonderlijke trekvaarten zal worden belicht, hun relatie met de steden waartussen ze gelegen zijn en hun huidige rol. De publicatie wordt vanzelfsprekend samen met historische verenigingen, gemeenten, musea en particulieren samen vervaardigd, en het geheel wordt afgestemd op het branding project Hollands Welvaren dat in 2019 op deze erfgoedlijn wordt uitgevoerd.
- Hollands Welvaren: In 2019 zal het merk 'Hollands Welvaren' ten behoeve van de Erfgoedlijn Trekvaarten verder worden uitgewerkt en gepresenteerd in samenwerking met adviesbureau Human Safari. Erfgoedhuis is nauw betrokken bij uitvoering, lancering en vulling van de bijbehorende website die als marketing- en activiteitenplatform voor de Zuid-Hollandse Trekvaarten zal fungeren.
- Beheer *social media*: Namens de erfgoedtafel Trekvaarten onderhoudt EGH een Facebookpagina en Twitteraccount.

Innovatie:

- **Maritiem industrieel erfgoed**, hoewel niet zelf een erfgoedlijn, zal door EGH meer dan voorheen als thema bij het werkterrein worden betrokken. De enthousiaste reacties, ook van aanwezige Statenleden tijdens de studiedag van 7 juni 2018, geven daar alle aanleiding toe. In een waterprovincie bij uitstek is maritiem erfgoed altijd dichtbij. Denk aan historische havens en schepen, sluisen, bruggen en maritieme cultuurlandschappen met jaagpaden, kades, of bebouwing zoals brugwachtershuisjes, tolhuizen en stormvloedkeringen. Daarnaast hebben we de vele schatten aan verhalen, het zgn. immateriële maritieme erfgoed. De aandacht zal in het bijzonder worden gericht op industrieel-maritiem erfgoed, zoals havenkranen en -gebouwen, maritieme industriële complexen en de bijbehorende infrastructuur. Bij sommige erfgoedlijnen speelt maritiem erfgoed al een rol van betekenis, maar ook buiten die erfgoedlijnen is zoveel meer maritiem erfgoed. Hier kan niet alleen op gemeentelijk niveau, maar ook op provinciale schaal aandacht aan worden gegeven. EGH heeft een specialist aan boord die de connectie met de metrolijnen van Holland City, de samenwerking met de erfgoedlijnen en andere logische wijzen van samenwerken, betreft bij het ontwikkelen van kansen, diensten en producten voor behoud en doorvertellen van dit bijzondere Zuid-Hollandse erfgoed.

NB: Enkele van de bovengenoemde activiteiten op de erfgoedlijnen zijn onder voorbehoud van toekenning projectsubsidie.

1.4 Erfgoedlijnenprojecten	Boekjaaruren	Budget
Ondersteuning van projecten en erfgoedtafels, werkgroepen en contacten met stakeholders op de erfgoedlijnen	2.905	
Uitvoering van projecten op de erfgoedlijnen	1.720	
Nieuwsbrieven, social media onderhouden voor alle lijnen m.u.v. Waterdriehoek	250	
Innovatie: maritiem en industrieel erfgoed	60	
Totaal	4.935	14.000

1.5 Ondersteuning en deskundigheidsbevordering

Doel

Aan interesse in (omgevings)geschiedenis is geen gebrek. We merken in alle disciplines dat inwoners in Zuid-Holland trots zijn op hun erfgoed, dat zij het willen onderhouden, het verhaal van hun stad willen vertellen of meer onderzoek willen doen naar vroeger. De helpdesk bij EGH krijgt dan ook een aanzienlijke hoeveelheid uiteenlopende vragen. Ook signaleren we dat deze erfgoedenthousiastelingen, die zich zowel vrijwillig als betaald inzetten voor het behoud van cultureel erfgoed, niet alle ontwikkelingen kunnen bijhouden. Enerzijds doordat ze het werk vaak in deeltijd doen en ook onbezoldigd. Anderzijds doordat ontwikkelingen elkaar snel opvolgen, bijvoorbeeld op het gebied van digitalisering, maar ook op het gebied van de coördinatie van vrijwilligersgroepen. De behoefte aan kennis, advies, scholing, training en netwerkbijeenkomsten wordt groter. EGH wil hiervoor in 2019 dan ook een aantal uren meer voor vrijmaken dan in 2018. Uiteraard betreft het grootste gedeelte van onze inzet het op vele manieren stimuleren en informeren van de achterban, maar we zien ook het belang in van aanhaken bij landelijke platforms en initiatieven. Zo lopen onze consultants met kennis en netwerk steeds voorop.

Activiteiten

- Achterban informeren over ontwikkelingen, nieuwe wetgeving, interpretatie, *best practices* en handleidingen die elders worden ontwikkeld, maar net zo goed in Zuid-Holland kunnen worden toegepast: het is één van de kerntaken van EGH om de ontwikkelingen niet alleen goed te volgen, maar ook de kennis door te spelen naar de brede achterban.
- Naast informeren en kennis delen, merken we dat het aantal hulpvragen uit het veld, de zgn. korte adviezen, in aantal toenemen. Veel erfgoedinstellingen hebben vanwege het grote aantal vrijwilligers meer verloop onder het personeel, waarbij niet altijd alle kennis goed is geborgd. De helpdesk zal ook in 2019 vaak bevestigd worden, en deze ondersteuning bieden we samen met de Vereniging voor Musea in Zuid-Holland (VMZH) en de Kring van Zuid-Hollandse Archivarissen.
- Collectie Zuid-Holland: deze collectie van vele deel-archieven en meters ligt bij het Nationaal Archief opgeslagen, en staat tot de beschikking van iedereen in Zuid-Holland die historisch onderzoek wil doen. Samen met de Provinciaal Archivaris en het Nationaal Archief organiseren wij jaarlijks een netwerkbijeenkomst zodat de onderzoekers en andere geïnteresseerden op een laagdrempelige wijze bij de Collectie Zuid-Holland kunnen komen.
- Organisatie Erfgoeddag: ook in 2019 organiseren we ons kennis- en netwerkevent de Erfgoeddag. Dit jaarlijkse congres biedt aan 250 Zuid-Hollandse erfgoedbetrokkenen een gevarieerd programma. Het thema van de Erfgoeddag 2019 wordt nog vastgesteld.
- Studiedagen: EGH organiseert twee studiedagen voor de erfgoedinstellingen, waarvan de thema's nog niet zijn vastgelegd.
- Zelf doen in Erfgoed en Groen: het vrijwilligersplatform www.zelfdoeninerfgoedengroen wordt ook in 2019 door EGH beheerd en actueel gehouden. We richten ons dan vooral op het nog interactiever maken van de website. Er is bij erfgoedinstellingen veel behoefte aan nieuwe vrijwilligers. Een van de functies van de site is dan ook de vrijwilligersvacaturebank. We stimuleren de erfgoedinstellingen hun vacatures ook via het platform te publiceren, om zo aanbod en vraag samen te brengen. Daarnaast zoeken we de samenwerking op met andere vrijwilligersbanken, vaak door gemeenten aangeboden, om vrijwilligerswerk voor erfgoed en groen te promoten en zichtbaar te maken. Zie ook 2.1.
- EGH maakt deel uit van het AVA_Net Experts, het landelijk netwerk voor audiovisuele experts en NORAA, het Nationaal Overleg Regionale Audiovisuele Archieven. EGH vertegenwoordigt hierin de erfgoedinstellingen van de provincie (m.u.v. het Stadsarchief Rotterdam) en draag bij als expert in AV projectmanagement.
- EGH ondersteunt het bestuur van de Kring van Zuid-Hollandse Archivarissen bij het uitvoeren van hun activiteiten, o.a. bij het organiseren van drie kennisbijeenkomsten in het jaar.
- Provinciale vrijwilligersdag: al jaren organiseert EGH in samenwerking met de partners hier in huis – Zuid-Hollands Landschap en De Groene Motor – in juni de provinciale vrijwilligersdag. Alle vrijwilligers die zich inzetten voor het behoud van erfgoed en groen worden tijdens die dag in het zonnetje gezet. De dag is een kruising van netwerken, kennis vergroten en samen buiten bezig zijn. Ook in 2019 vult EGH deze dag met onderdelen voor de vrijwilligers die interesse hebben in erfgoed.

Innovatie: Impact – het eeuwige meetprobleem achteraf

Het is heel lastig om vooraf een goede inschatting te maken van wat een nieuw project je oplevert en achteraf aan te tonen wat er daadwerkelijk is veranderd. Dat merken deelnemers aan de erfgoedlijnen al jaren. In 2018 hebben twee stagiaires gekeken naar die impact op de erfgoedlijnen. Zij toonden aan dat de resultaten lastig te meten zijn. Toch willen subsidiënten en betrokken partijen graag zien dat een project zinvol is: meer bezoek/meer begrip/meer draagvlak/meer financiële steun/meer... Harde cijfers over bijvoorbeeld het aantal bezoekers van tentoonstellingen of websitebezoek worden wel degelijk verzameld en geanalyseerd. Maar impact gaat ook over veranderingen die het publiek bij zichzelf ervaart, of die in de samenleving plaatsvinden ten gevolge van activiteiten door een erfgoedinstelling. Als de impact van een bepaalde activiteit groot blijkt, kan dit erfgoedinstellingen helpen hun doelen aan te scherpen, hun doelgroep beter van dienst te zijn en de waarde van de organisatie in de samenleving te benadrukken bij subsidiegevers, gemeenten en andere belanghebbenden.

Met betrekking tot het meten van het gebruik van digitale collecties hebben wij via ons netwerk van landelijke en internationale bronnen een zgn. impactmeter. Omdat dit voor het hele veld belangrijk kan zijn, willen wij ons daar meer in verdiepen. Als koepelinstelling kunnen wij het voortouw nemen. Zie verder hoofdstuk 2.1.

1.5 Ondersteuning en deskundigheidsbevordering	Boekjaaruren	Budget
Nieuwsbrieven 8-10 x per jaar, 3000 adressen/ redactie website regulier	141	14.000
Provinciale Archiefcollectie	194	8.500
Ondersteuning van erfgoedinstellingen bij het beleven van erfgoed	910	14.000
Cursusprogramma vrijwilligers intensiveren	150	2.000
Provinciale Vrijwilligersdag voor alle vrijwilligers	444	8.000
Onderhouden, vullen en promoten van de website www.zelfdoeninerfgoedengroen.nl	400	13.500
Organisatie provinciale Erfgoeddag	565	30.000
Activiteiten met derden, stakeholders en achterban EGH zoals informatiebijeenkomsten en lezingen	636	7.500
Innovatie: impact- het eeuwige meetprobleem	60	
Totaal	3.500	97.500

1.6 Ondersteuning (wettelijke) erfgoedtaken gemeenten

Doel

In haar brief aan de Tweede Kamer van juli 2018 over de stand van zaken met betrekking tot de implementatie van de Omgevingswet, geeft minister Ollongren aan dat uit de monitoringsresultaten blijkt dat landelijk gezien 57% van de Nederlandse gemeenten bezig is met het opstellen van een omgevingsvisie of deze al heeft vastgesteld (10%). Daarnaast heeft wederom landelijk gezien 32% van de gemeenten de ontwikkeling van een omgevingsplan in voorbereiding. De Omgevingswet zal op 1 januari 2021 van kracht worden. De Zuid-Hollandse gemeenten kunnen in 2019 en de daaropvolgende jaren beroep doen op de ondersteuning van EGH als het gaat om het definiëren van de cultuurhistorische kernkwaliteiten en het betrekken van burger bij het proces cultuurhistorie te verankeren in de omgevingsvisie en het omgevingsplan.

De afspraken die zijn vastgelegd in het Klimaatakkoord in Parijs is een andere ontwikkeling die overheden en burgers in beweging zet. Het vervangen van fossiele energiebronnen door duurzaam opgewekte energie zal de noodzakelijke veranderingen in de fysieke leefomgeving met zich meebrengen. Het gaat dan om plaatsing van windturbines en zonnecollectoren tot het energetisch verduurzamen van onze woningvoorraad, waaronder monumenten. Hoewel de benodigde keuzes voor de infrastructuur op landelijk niveau nog niet helder zijn, nemen (groepen) burgers en bedrijven vooruitlopend de op landelijk niveau te bepalen strategie initiatieven die invloed kunnen hebben op cultuurhistorische waarden. Om deze waarden zeker te stellen zullen gemeenten hierop een adequaat standpunt moeten innemen. EGH wil gemeenten hierover informeren en kennis en expertise beschikbaar stellen.

De bovenstaande opgaven voor gemeenten bepalen de koers die we in 2019 en volgende jaren willen varen. Naast meer gangbare vragen die EGH van gemeenten krijgt voorgelegd, vormen zij de rode draad in de ondersteuning die EGH biedt. Daarnaast is het provinciaal beleid op het gebied van archeologie en

publieksbereik, herbesteding van cultureel erfgoed en de ondersteuning van het molenveld richtinggevend voor de invulling van onze steuntaak.

Activiteiten

EGH ondersteunt gemeenten bij het uitvoeren van hun wettelijke erfgoedtaken op basis van het convenant dat het ministerie van OCW en het Interprovinciaal Overleg (IPO) hebben afgesloten. Het gaat hierbij nadrukkelijk om het ondersteunen van gemeenten, we nemen niet de rol van gemeenten over. Over de invulling van deze taken vindt afstemming plaats met de Provincie Zuid-Holland, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Erfgoedinspectie en Dorp Stad en Land.

- Digitale informatievoorziening: via de website www.erfgoedhuis-zh.nl wordt informatie gecommuniceerd. De 'veelgestelde vragen'-pagina wordt frequent uitgebreid met vragen en antwoorden op het gebied van de onder Doel geformuleerde thema's en geactualiseerd. In 2019 worden veelgestelde vragen over met name de Omgevingswet en Duurzaamheid toegevoegd. Door de inzet van *social media* wordt aandacht gegenereerd voor Zuid-Hollands erfgoed en actualiteiten en ontwikkelingen in het erfgoedveld. Voor de digitale nieuwsbrieven die EGH regelmaat verspreidt, wordt content geleverd.
- Werkbezoeken aan gemeenten: jaarlijks leggen wij werkbezoeken af aan tien gemeenten. De keuze van de gemeenten wordt bepaald in onderling overleg met de samenwerkingspartners. Voorafgaande aan de werkbezoeken wordt een grondige inventarisatie verricht en hebben de samenwerkingspartners de mogelijkheid door hen gesignaleerde knelpunten in te brengen. Tijdens de werkbezoeken wordt de ondersteuningsvraag opgehaald en wordt – volgend op het bezoek – invulling gegeven aan het geven van de benodigde ondersteuning.
- Helpdesk en Advies op maat: ook in 2019 zijn we het eerste aanspreekpunt voor gemeenten en fungeren als helpdesk over cultuurhistorie in brede zin. De helpdesk is telefonisch en per e-mail bereikbaar voor gemeenten, maar ook organisaties en particulieren die zich bezighouden met erfgoed kunnen een beroep op ons doen. Als gevolg van een helpdeskvraag of een werkbezoek aan een gemeente, geven we ook advies op maat aan gemeenten. Dit betreft ook vragen die betrekking hebben op archeologie en molens (de helpdesk en advies op maat worden daarom niet apart genoemd in de paragrafen 1.7 en 1.8).
- Informatiebijeenkomsten: in 2018 organiseren we vier informatiebijeenkomsten. De bijeenkomsten staan open voor gemeentelijke ambtenaren, relevante erfgoedorganisaties, vertegenwoordigers van het particulier initiatief en in erfgoed werkzame of geïnteresseerde particulieren en bedrijven. De informatiebijeenkomsten bieden informatie, geven de gelegenheid om ervaringen uit te wisselen en hebben daarnaast ook een duidelijke platform- en netwerkfunctie. De onderwerpen van de bijeenkomsten worden vooral bepaald aan de hand van de speerpunten Omgevingswet en Duurzaamheid. De keuze van de onderwerpen wordt vóór medio november 2018 afgestemd met de Provincie Zuid-Holland. Bij de voorbereidingen worden externe partijen als de Provincie Zuid-Holland, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en gemeenten betrokken.
- Studiebijeenkomst Industrieel Erfgoed. De inhoud en opzet van deze bijeenkomst wordt afgestemd met provincie Zuid-Holland.

Innovatie: Landschapsbiografie

- Innovatie: de Landschapsbiografie (zie onder 1. Accenten in 2019) kan worden ingezet als beleidsinstrument en op die manier een bijdrage leveren aan ruimtelijke ontwerpogaven. EGH wil de toepassing van landschapsbiografieën bevorderen door het instrument meer bekendheid te geven. In 2019 willen we een gemeente uitnodigen om als pilotgemeente een landschapsbiografie op te stellen voor (een deel) van het gemeentelijke grondgebied. De resultaten van de pilot kunnen worden gebruikt om andere gemeenten te informeren.

1.6 Ondersteuning (wettelijke) erfgoedtaken gemeenten	Boekjaaruren	Budget
Digitale informatievoorziening: website, inzet van sociale media en leveren van items voor digitale nieuwsbrieven van EGH	197	
Werkbezoeken gemeenten: 10 per jaar	440	

Helpdesk en Adviezen op maat	1.078	
Informatiebijeenkomsten: 4 per jaar	400	
Studiebijeenkomst Industrieel Erfgoed	200	
Innovatie: Landschapsbiografie	60	
Totaal	2.375	7.500

1.7 Archeologie

Doel

Onze provincie heeft een uitzonderlijk rijk bodemarchief. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het behoud en beheer van dit erfgoed. EGH helpt hen hierbij. Via ons netwerk en jaarlijkse monitoring houden wij zicht op de situatie in de Zuid-Hollandse gemeenten. Wij bieden beleidsmakers ondersteuning bij de (door)ontwikkeling van beleid en faciliteren informatiebijeenkomsten voor specialisten en vrijwilligers. Wanneer archeologie niet in de bodem kan worden behouden, maken wij ons sterk voor een goede ontsluiting van gegevens. Wij ontplooiën initiatieven die publieksbereik vergroten en werken aan een breder draagvlak voor archeologie in Zuid-Holland.

Activiteiten

- De ondersteuning van (wettelijke) erfgoedtaken gemeenten (zie 1.6) die specifiek zijn gericht op een goede omgang met het archeologische bodemarchief, worden in deze paragraaf apart benoemd. Bij het bieden van ondersteuning wordt uitgegaan van een integrale erfgoedzorg. Het betreft het afleggen van gemeentebezoeken, digitale informatievoorziening en helpdesk en adviezen op maat.
- Monitor gemeentelijk archeologiebeleid: ieder jaar brengen wij de stand van zaken van het gemeentelijke archeologiebeleid in beeld. Hiertoe bevragen we de gemeenteambtenaren die zijn belast met archeologie. De resultaten stellen we beschikbaar aan de Provincie Zuid-Holland. Voor zover EGH hiervoor van de gemeenten toestemming heeft verkregen, worden de resultaten ook gedeeld met derden. In 2019 willen we een efficiëntieslag maken door ambtenaren questionnaires te sturen waarop de gegevens van het voorgaande jaar zijn ingevuld. De ambtenaren hoeven dan alleen nog de wijzigingen t.o.v. het voorgaande jaar door te geven.
- Kennisborging: wij organiseren twee themabijeenkomsten voor gemeentelijke en regionale archeologen in Zuid-Holland. Daarnaast willen we in 2019 van start gaan met het organiseren van bijeenkomsten voor beheerders van archeologische depots. Hiervoor bestaat nu nog geen formeel platform, terwijl de depotbeheerders wel hebben aangegeven dat daar behoefte aan is. In 2019 organiseren we daarom een startbijeenkomst en peilen we de frequentiebehoefte.
- Platform: Wij bieden een platform voor vrijwilligers in de archeologie en ondersteunen het initiatief van archeologische en historische werkgroepen om tot een provinciaal dekkend netwerk van belangenbehartigers te komen. In dit kader organiseren wij ieder jaar een aantal (netwerk)bijeenkomsten.
- Digitale informatievoorziening: we informeren onze doelgroep door het versturen van drie nieuwsbrieven archeologie per jaar.
- Organisatie Netwerkdag Archeologie: EGH organiseert jaarlijks de Netwerkdag Archeologie voor onze archeologische achterban.
- Actueel houden portalwebsite: de website www.archeologievanzuidholland.nl richt zich op het informeren van het brede publiek over archeologie, maakt archeologie beter zichtbaar en toegankelijker. De website wordt gedurende 2019 actueel gehouden. Partijen die kunnen bijdragen aan het actueel en interessant houden van de website worden aangespoord om nieuws en evenementen aan te melden. Tevens wordt in 2019 gewerkt aan het vergroten van het bezoekersaantal.
- Monitoren Archeologiehuis Zuid-Holland: aan het vergroten van het publieksbereik wordt ook invulling gegeven door het monitoren van het Archeologiehuis Zuid-Holland, de fysieke etalage van het provinciaal archeologisch depot. We monitoren de klimatologische omstandigheden van de tentoonstellingsruimte en de conditie van de tentoongestelde objecten en geven hierover advies aan de provincie. In 2019 wil EGH in kaart brengen of het digitaal uitlezen van de aanwezige dataloggers

tot de mogelijkheden behoort en geeft hierover advies aan de provincie. EGH zet daarnaast boekjaaruren in voor de realisatie van tijdelijke tentoonstellingen in de hiervoor beschikbare ruimte in het Archeologiehuis Zuid-Holland.

- Publicatie Archeologische Kroniek: elk jaar publiceren we de Archeologische Kroniek Zuid-Holland. De kroniek biedt een overzicht van de opgravingen van het jaar ervoor. De Kroniek is online toegankelijk op de websites www.erfgoedhuis-zh.nl, www.beleefarcheologie.nl en www.geschiedenisvanzuidholland.nl, waar ook de voorgaande jaargangen raadpleegbaar zijn. Op veler verzoek worden ook gedrukte exemplaren verspreid onder de archeologische community van Zuid-Holland.
- Platform Ontstaan van het Graafschap Holland en ondersteuning publieksactiviteiten: EGH heeft zitting in de stuurgroep Ontstaan van het Graafschap Holland en zet inhoudelijke kennis en expertise in om het thema breed onder de aandacht te brengen bij de achterban van EGH en het brede publiek. Deze betrokkenheid richt zich er onder andere op om de geschiedenis- en belevingskant van erfgoed te benadrukken in relatie tot dit archeologische onderzoeksthema. Daarnaast biedt EGH ondersteuning aan initiatiefnemers die activiteiten (willen) organiseren om het publiek te betrekken bij de Zuid-Hollandse archeologie.

Innovatie: Remote Sensing

- VTH ofwel Vergunningverlening Toezicht en Handhaving is de heilige drie-eenheid van een zorgvuldige omgang met vastgestelde waarden, dus ook met de archeologische waarden waarop overheden (en dan vooral gemeenten) behoren toe te zien. In de praktijk blijkt het voor overheden moeilijk om een goede invulling te geven aan de toezicht- en handhavingstaken. EGH heeft in 2018 onderzoek gedaan naar de toepassing van Remote Sensing bij de invulling van het toezicht houden op het archeologische bodemarchief, om gemeenten een tool te bieden die hen helpt gericht invulling te geven aan deze taak. De uitkomsten van het onderzoek zijn hoopgevend. In 2019 wil EGH in samenwerking met gemeenten en andere overheden onderzoeken of er in een aantal gebieden een pilot gestart kan worden.

1.7 Archeologie	Boekjaaruren	Budget
Ondersteuning (wettelijke) erfgoedtaken gemeenten	170	
Monitor gemeentelijk / regionaal archeologiebeleid	75	
Discussiebijeenkomsten gemeentelijke /regionale archeologen: 2	120	
Netwerkbijeenkomst deponhouders archeologische depots: 1	60	
Bijeenkomsten netwerk regionale archeologische werkgemeenschappen: 2 per jaar	70	
Digitale nieuwsbrieven archeologie: 3 per jaar (300 verzendadressen)	70	
Netwerkdag belangstellenden in de archeologie Aantal deelnemers: 100	200	6.000
Archeologieportal ZH – www.beleefarcheologie.nl	427	3.000
Archeologiehuis Zuid-Holland: monitor collectie, behoud en beheertaken, wisselexposities	120	
Archeologische Kroniek Zuid-Holland	40	11.000
Deelname stuurgroep Ontstaan Graafschap Holland en ondersteuning publieksactiviteiten	340	2.000
Innovatie: remote sensing	60	
Totaal	1.752	22.000

1.8 Molennetwerk Zuid-Holland

Doel

Het in 2012 op instigatie van de Provincie Zuid-Holland tot stand gekomen Molennetwerk is door de jaren gestaag uitgegroeid tot een hecht netwerk dat niet meer weg te denken is en dat door het molenveld zeer wordt geapprecieerd. Een aantal activiteiten dat de afgelopen jaren door EGH voor het netwerk is georganiseerd, zijn dusdanig succesvol dat ze vast programmaonderdeel van ons werkplan zijn geworden. Denk hierbij aan de jaarlijkse netwerk- en themabijeenkomsten en het cursusprogramma. Deze onderdelen zijn derhalve ook dit jaar in het werkplan opgenomen. In opdracht van de Provincie Zuid-Holland is er de afgelopen jaren specifiek aandacht besteed aan de verbetering van de molenbiotoop. Aangezien hier nog veel winst te behalen is, zal ook in 2019 extra aandacht uitgaan naar dit thema. We doen dit onder andere door een stimuleringsbijdrage voor deelnemende molens aan de Natuurwerkdag 2018, door het instellen van regionale molenbiotoopwachters en door het ontwikkelen van filmpjes over goed groenbeheer in de molenbiotoop. Daarnaast besteden we in 2019 extra aandacht aan de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving van de molen en aan de verhalen over het leven en werken op de molen door de tijd heen (zie voor het laatste 2.4).

Activiteiten

- Kennisdeling en ondersteuning voor molenbeheerders en –vrijwilligers: ten behoeve van het netwerk worden de activiteiten van het Molennetwerk via verschillende media gecommuniceerd met de achterban en worden de molens in Zuid-Holland bij een breed publiek onder de aandacht gebracht. De communicatiemiddelen die hierbij worden ingezet, zijn onze website, een digitale nieuwsbrief, Twitter, Facebook en Instagram.
- Organisatie netwerkdag en themabijeenkomst: ook in 2019 organiseren wij een netwerkdag en een themabijeenkomst. Tijdens deze activiteiten staan kennisdeling, het uitwisselen van ervaringen en kijken op locatie centraal. De themabijeenkomst in 2019 richt zich specifiek op de Zuid-Hollandse poldermolen: werken en leven van de molenaar en zijn gezin door de tijd heen en wat is hiervan nog zichtbaar op het molenerf. Het onderwerp sluit aan op het *oral history*-project Molenverhalen en de handreiking molenerven. Voor de themabijeenkomst wordt onder meer samengewerkt met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
- Organisatie cursussen: via de cursus Molengids zijn de afgelopen jaren vele vrijwilligers getraind in het ontvangen van bezoekers en het rondleiden op de molen. We bieden de cursus Molengids wederom aan en organiseren voor de cursisten van de afgelopen jaren een opfriscursus. Daarnaast zal in 2019 een cursus worden aangeboden met sponsoring/fondsenwerving als thema aangezien hieraan behoefte is bij het molenveld.
- Onderzoek kennisborging: kennis over het leven en werken op en rond de molen in het verleden is nog in het molenveld aanwezig, maar dreigt met het wegvallen van generaties verloren te gaan. EGH wil deze kennis via het eerder genoemde project Molenverhalen borgen en ontsluiten, en zet hiervoor boekjaaruren in (zie onder 2.4).
- Promotie goed beheer molenbiotopen: op verzoek van de Provincie Zuid-Holland is de voorgaande jaren sterk ingezet op het stimuleren en verbeteren van beheer en onderhoud van molenbiotopen. Dit is mogelijk gemaakt met inzet van extra financiële middelen vanuit de provincie. Het belang van de molenbiotoop voor het optimaal functioneren van de molen wordt op verzoek van de provincie ook in 2019 actief door ons uitgedragen. Het gaat hierbij om het geven van voorlichting in brede zin van het woord, het bieden van ondersteuning van deelnemers van het molennetwerk bij het creëren van draagvlak bij omwonenden en het ondersteunen van gemeenten bij de borging van de belangen van de molenbiotoop. Verder vraagt EGH bij gemeenten aandacht voor de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving van de molen in brede zin.
- Promotie goed beheer molenerven: door EGH is een digitale handreiking opgesteld over de inrichting, het beheer en onderhoud van het molenerf. Het molenveld wordt hierover geïnformeerd tijdens een themabijeenkomst (zie hierboven). In 2019 wil EGH actief bevorderen dat het molenveld de handreiking aanvult en verrijkt. Dit doen wij door de digitale handreiking bekendheid te geven bij het Zuid-Hollandse molenveld en door tools aan te reiken die het aanvullen van informatie over het molenerf vergemakkelijkt.

- Publieksbereik en de relatie tot andere monumenten en het cultuurlandschap: in 2018 is een pilot uitgevoerd om inhoud te geven aan het aandachtsgebied molens en aan de relatie met andere monumenten en met het cultuurlandschap. Hierin wordt beoogd nieuwe doelgroepen te interesseren voor molens, om te beginnen met lifestylegroepen. Op basis van de door de pilot ontsloten kennis wordt in 2019 door ons ondersteuning geboden aan eigenaren en beheerders van molens die publieksgerichte arrangementen willen ontwikkelen in hun regio.

1.8 Molennetwerk Zuid-Holland	Boekjaaruren	Budget
Digitale media/kennisportal: website, vier nieuwsbrieven, social media	300	
Netwerkbijeenkomst: eenmaal per jaar. Aantal deelnemers: 80	290	
Themabijeenkomst: eenmaal per jaar. Aantal deelnemers: 40	232	
Cursussen voor het molenveld: Molengids (regulier en opfris), sponsoring/fondsenwerving	150	
Molenbiotoop	370	
Promotie goed beheer molennerven	170	
Publieksgerichte activiteiten	161	
Totaal	1.673	15.000

2. Projecten

In hoofdstuk 2 zijn projecten opgenomen waar provinciale projectsubsidie voor is verkregen. Soms is dat in combinatie met een deel uit de bestemmingsreserve van EGH en soms in combinatie met geld uit andere fondsen.

2.1 “Kennis is Kracht”

Doel

Het cursustraject Kennis is Kracht gaat in 2019 zijn derde en laatste jaar in. In dat jaar zal EGH volgens afspraak met de subsidiënten opnieuw trainingen organiseren, met name gericht op de vrijwilligers die werkzaam zijn bij (streek)musea, archieven en historische verenigingen. Voor cursusonderwerpen op de scheidslijn van groen en erfgoed wordt daarbij voor zover mogelijk samengewerkt met De Groene Motor.

Betaalde krachten extra betrekken

Nadat jaren de focus is gelegd op vrijwilligers bij erfgoedinstellingen, zien we nu een tekort aan kennis bij de betaalde krachten ontstaan. Zij volgen namelijk niet zo vaak een training als de vrijwilligers. Deze ontwikkeling en de daaruit voortvloeiende ongerustheid wordt landelijk gedeeld. De Raad voor Cultuur luidde in haar Beleidsadvies d.d. 19 april 2018 de noodklok:

“De musea hebben in 2017 opnieuw meer publiek getrokken en de tentoonstellingen zijn van een hoog niveau. Daarnaast opende een aantal nieuwe particuliere musea zijn deuren en is de Collectie Nederland de afgelopen jaren met mooie aanwinsten verrijkt. Maar achter dit zonnige beeld schuilt een minder zichtbare, zorgwekkende situatie. Het positieve plaatje van de sector wordt gekleurd door het succes van een handvol, vooral grotere, musea. Grote delen van de sector zijn echter financieel kwetsbaar. Musea kampen met oplopende tekorten: de publieksinkomsten zijn weliswaar gestegen, maar dat weegt niet op tegen dalende subsidies en stijgende tentoonstellingskosten. Onder maatschappelijke druk is er een zwaar accent op grote tentoonstellingen en bezoekerscijfers komen te liggen. Hierdoor verdwijnen taken op het gebied van beheer en behoud naar de achtergrond en dreigt er een sluipend verval. De raad adviseert de zorg voor de collecties te verbeteren, onder meer door een goede kennisborging en -overdracht aan nieuwe generaties conservatoren. De raad dringt erop aan dat decentrale overheden, in navolging van het Rijk, het beheer en behoud van gemeentelijke/provinciale collecties via langjarige financiering borgen. De raad adviseert hierover duidelijke afspraken te maken met stedelijke cultuurregio's en ziet dit als een zaak van nationaal belang.”

Om een bijdrage te kunnen bieden aan de oplossing van voornoemd probleem wil EGH in het laatste jaar van dit cursustraject naast vrijwilligers ook betaalde krachten bij Zuid-Hollandse erfgoedinstellingen uitnodigen om onderwerpen aan te dragen, in company trainingen te hosten en naar de cursussen te komen die wij vraaggericht organiseren. Daarbij zullen wij de focus iets verleggen naar kennisborging voor het vak conservator. Deze inzet wordt niet alleen landelijk toegejuicht, maar door samenwerking met het Landelijk Contact Museumconsulenten wordt van elkaars netwerk (docenten) gebruikt gemaakt. Ook worden trainingen soms in meerdere provincies gegeven, wat het voor iedere provinciale erfgoedinstelling efficiënt houdt.

Kennis is Kracht wordt mogelijk gemaakt door Fonds 1818, Fonds Schiedam Vlaardingen en de Provincie Zuid-Holland. De cursusbehoefte zal ook na 2019 nog blijven bestaan. Derhalve steken we uiteraard in 2019 energie in de zoektocht naar nieuwe bronnen, zodat we ook na 2019 het erfgoedveld kunnen blijven trainen. We willen e-learning en andere methodes gaan ontwikkelen en aanbieden. We kennen de markt, en zoeken naar de beste manieren om het Zuid-Hollandse erfgoedveld van onze kennis en koepelaanpak te laten meeprofiteren. Een enkele nieuwe aanpak lichten we hier nog wat nader toe.

Impact – lastig meten, maar wel effectief

Erfgoedinstellingen organiseren tentoonstellingen, activiteiten voor kinderen, rondleidingen. Daarnaast worden collecties gedigitaliseerd en online gepubliceerd om een groter publieksbereik te bereiken. En ook richten steeds meer instellingen zich op de buurt en ontplooiën ze sociale initiatieven voor buurtbewoners om elkaar te ontmoeten. Met andere woorden: ze vertegenwoordigen een waarde in de samenleving en leveren door hun activiteiten een belangrijke bijdrage. Maar het is lastig meten wat de impact van deze activiteiten is of welke invloed de instelling werkelijk op zijn omgeving en op zijn bezoekers heeft, op korte en lange termijn. Daarbij moet ook in gedachten worden gehouden of de gestelde doelen en visie van de instelling wel worden waargemaakt.

Het meten van impact is niet nieuw, maar voor veel erfgoedinstellingen nog geen vanzelfsprekendheid. Harde cijfers (aantal bezoekers van tentoonstellingen of de website, etc.) worden vaak wel verzameld en geanalyseerd. Maar impact gaat ook over veranderingen die het publiek bij zichzelf ervaart of die in de samenleving plaatsvinden ten gevolge van activiteiten waar de erfgoedinstelling verantwoordelijk voor is. Als de impact van een bepaalde activiteit groot blijkt, kan dit erfgoedinstellingen helpen hun doelen aan te scherpen, hun doelgroep beter van dienst te zijn en de waarde van de organisatie in de samenleving te benadrukken bij subsidiegevers, gemeenten en andere belanghebbenden.

EGH zal als pilotproject de impact meten volgens de impact methode van Europeana, waarbij gewerkt zal worden volgens het concept *life long learning*. Naar aanleiding van de uitkomsten van de meting kunnen inhoud en vormen van kennisoverdracht in de toekomst worden bijgesteld. Daarnaast krijgen de erfgoedinstellingen een of meer interactieve workshop(s) aangeboden waarin de impactmethode wordt overgebracht, waarna ze de tools in handen hebben om zelf verder aan de slag te gaan. Deze workshop(s) vallen onder het cursustraject Kennis is Kracht.

Activiteiten

- Het organiseren van een 24-tal cursussen in 2019, waarvan een groot deel voor vrijwilligers, en een iets kleiner deel voor betaalde krachten als het gaat om conservering en beheer van de collecties. Tenminste drie van deze 24 cursussen hebben volgens een tweejarige afspraak een onderwerp dat hoort bij digitaliseren van de collectie.
- Het opleiden van vrijwilligers tot docent was een belofte die we in 2017/18 wilden inlossen. Vier pogingen en één uitgewerkte cursus hebben ons duidelijk gemaakt dat het veld hier geen behoefte aan heeft. Na één training in 2018 zullen we dit onderdeel in 2019 dus verder niet continueren. Wel willen we in 2019 een verdiepingsslag maken waarbij kennis en vaardigheden van cursisten meer worden gekoppeld aan en ingebed in het beleid en de werkzaamheden van de erfgoedinstelling. EGH gaat in het laatste jaar van het project Kennis is Kracht daarom drie soorten cursussen aanbieden, in het kader van *life long learning*.
 1. Uiteraard worden er basiscursussen (beginnersniveau) aangeboden voor taken die veel vrijwilligers en medewerkers uitvoeren zoals rondleiden;
 2. Daarnaast bieden we meer verdiepingscursussen voor gevorderden aan, met huiswerk of terugkomdagen waarbij implementatie of koppeling van kennis in de organisatie centraal staat. Cursussen op maat vallen ook onder de verdiepingscursussen.
 3. Als derde soort is er de verankeringscursus waar kennis leidt tot implementatie van nieuwe werkafspraken/processen of beleid in de erfgoedorganisatie. Voorbeelden zijn trajectworkshops om geregistreerd museum te worden of een workshop over impact.
- Samen met De Groene Motor beheren wij een digitaal platform (www.zelfdoeninerfgoedengroen.nl) voor vrijwilligers in erfgoed en groen. Daarop communiceren we over de cursusagenda, de tips en trucs rondom alle onderwerpen die bij het werk in collectiebeherende instellingen horen en over het laatste nieuws.
- In het kader van de ontwikkeling van de Groen- en Erfgoedacademie zullen door De Groene Motor en EGH gezamenlijk een aantal cursussen of kennisbijeenkomsten worden georganiseerd die geschikt zijn voor groene en erfgoedvrijwilligers en medewerkers. Het gaat om generieke onderwerpen zoals PR en Communicatie of vrijwilligersmanagement, maar ook om onderwerpen op de scheidslijn van erfgoed en groen, zoals het beheer van museumtuinen of funerair erfgoed.

- Om alle (potentiële) cursisten op de hoogte te houden, versturen we enkele keren per jaar een nieuwsbrief met het overzicht van aankomende cursussen. Daarnaast marketen we de cursussen op www.erfgoedhuis-zh.nl en via Facebook.
- Ook zorgen we voor een duurzame verankering van kennis door het online aanbieden van factsheets voor de meeste cursusonderwerpen.

2.1 Project: Kennis is Kracht	Boekjaaruren	Budget
Organisatie project	0	
Bedrag van fondsen en bestemmingsreserves		68.250
Totaal		68.250

2.2 Digitalisering Erfgoedcollecties

Doel

2018 was het eerste jaar dat EGH in opdracht van de Provincie Zuid-Holland het Steunpunt Digitalisering ondersteuning erfgoedinstellingen operationeel maakte. Het project startte op 1 februari 2018 met een kick-off in het Haags Gemeentemuseum, waar al direct bleek hoe groot de belangstelling voor digitalisering van collecties is, maar ook hoeveel hulp er nog nodig is. Het Steunpunt heeft in afstemming met de opdracht cursussen ontwikkeld, netwerkdagen georganiseerd, handleidingen geproduceerd en regelmatig overleg gevoerd met de betrokken ambtenaar. Deze activiteiten worden gecontinueerd in 2019, wanneer het project zijn tweede jaar ingaat. Dan zullen nog meer instellingen in Zuid-Holland kennis kunnen nemen van de activiteiten op dit vlak. We bieden uiteraard hulp bij het digitaliseren van de collectie, bij het uitzoeken van de best passende software, bij het aanvragen van subsidies bij het Themafonds van het Prins Bernhard Cultuur Fonds. EGH organiseert i.s.m. het softwarebedrijf de cursussen om de erfgoedinstellingen wegwijs te maken bij het vervaardigen van een regiovenster.

Activiteiten

- Het Steunpunt Digitalisering Collecties organiseert in 2019 cursussen voor collectiebeherende instellingen, evenals studiedagen en netwerkbijeenkomsten. Bij overintekening worden cursussen zo nodig herhaald. Totaal organiseren wij 12 bijeenkomsten, waarvan ongeveer 8-9 cursussen en ongeveer 3-4 netwerkbijeenkomsten, al naar gelang waar het meest behoefte aan is.
- In het kader van Kennis is Kracht worden tenminste drie cursussen bestemd voor digitalisering
- Alle kennisproducten worden gepubliceerd op het platform Zelf Doen in Erfgoed en Groen.
- Voor de te behandelen thema's of *best practices* hebben wij overleg met de achterban, maar ook met het landelijke veld en uiteraard met onze opdrachtgever.
- We hebben op regelmatige basis overleg en contact met de andere erfgoedhuizen via het LCM. Ook met de landelijke spelers Netwerk Digitaal Erfgoed en Digitaal Erfgoed Nederland (DEN) en Beeld & Geluid is veelvuldig overleg, zodat wij steeds op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in de digitale wereld. Daarnaast volgen we (online) literatuur.
- Het is van belang om deze kennis vervolgens te kunnen aanbieden op een manier die aansluit op de praktijk van de (kleinere) musea en historische verenigingen. Daartoe werkt EGH samen met (digitale) partners in het land, bijvoorbeeld bij het ontwikkelen van korte voorbeeld filmpjes over digitale onderwerpen, door factsheets/stappenplannen over digitalisering te publiceren en door cursussen of studiedagen te organiseren.
- Daarnaast is het zinvol dat erfgoedinstellingen zelf, afhankelijk hoever ze zijn met digitaliseringsprocessen, elkaar ontmoeten en van elkaar kunnen leren. Daarom organiseren we ontmoetingsmomenten in het jaar rond bepaalde digitale onderwerpen. Zo wordt de netwerkfunctie van het Steunpunt onder de doelgroep ook versterkt.
- We merken dat erfgoedinstellingen bij het digitaliseren van de collectie een groter beroep doen om onze helpdesk, en veel hulp nodig hebben. Wij willen daar in 2019 meer uren voor vrijmaken dan in 2018 (het eerste jaar van dit tweejarige project). Ook is de belangstelling groot, en doen meer instellingen mee, wat tevens reden voor uitbreiding van het aantal uren is.
- De provincie verleent aan EGH een opdracht voor de coördinatie van het steunpunt en ontvangt daarvoor € 30.000 in 2019

2.2 Project: Digitalisering Erfgoedcollecties	Boekjaaruren	Budget
Ondersteuning erfgoedinstellingen, organiseren netwerkbijeenkomsten	400	
Bedrag uit bestemmingsreserves		40.000
Bedrag vanuit opdracht van PZH		30.000
Totaal		70.000

2.3 Herbestemming in Zuid-Holland

Doel

Herbestemming van historische panden is vaak lastig. De panden voldoen niet aan de huidige maatstaven en eisen die gesteld worden aan commerciële ruimten. Nieuwbouw wint het dan ook vaak van renovatie. Om herbestemming van monumentaal erfgoed te stimuleren, is EGH in 2016-2018 met financiële steun van de Provincie Zuid-Holland gestart met het project 'Herbestemming in Zuid-Holland'. Doel is om monumenteneigenaren, projectontwikkelaars en architecten bij herbestemming van monumentale panden te inspireren, motiveren en ondersteunen. Hiertoe is onder meer de website www.herbestemming-zh.nl ontwikkeld. EGH houdt de website actueel en voegt nieuwe content toe, onder meer content die wordt aangeleverd door de door PZH aangestelde aanjagers herbestemming. Daarnaast organiseert EGH drie expertmeetings rond her te bestemmen monumenten.

Activiteiten

- Kennisdeling: we beheren doorlopend www.herbestemming-zh.nl en voegen relevante nieuwe content toe, waaronder *best practices*. De boekjaaruren zijn opgenomen onder 1.2.
- In het kader van het provinciaal beleid voor herbestemming van cultureel erfgoed, organiseert EGH drie expertmeetings per jaar rond objecten of gebieden die cultuurhistorisch waardevol zijn met een herbestemmingsbehoefte. Hierbij wordt samengewerkt met of afstemming gezocht met de door provincie Zuid-Holland aangestelde aanjagers herbestemming cultureel erfgoed.

2.3 Project: Herbestemming in Zuid-Holland	Boekjaaruren	Budget
Organisatie van drie expertmeetings	375	10.000
Totaal	375	10.000

2.4 Molenverhalen

Doel

Veel inwoners van Zuid-Holland weten wel dat molens en polders onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, maar dat veel poldermolens generaties lang door dezelfde familie werden gerund, is minder bekend. Ook beseft men vaak niet dat er soms grote gezinnen woonden in de molens woonden, relatief ver van de bewoonde wereld, dat er altijd rekening moest worden gehouden met het weer en dat de meeste molenaars diverse bijbanen moesten hebben om rond te kunnen komen.

De basis van het project Molenverhalen wordt gevormd door *oral history*: EGH wil oud-poldermolenaars en hun gezinsleden interviewen om kennis en verhalen over het leven op en om de molen en de veranderingen die daarin hebben plaatsgevonden, vast te leggen. Die verhalen vormen de bouwstenen voor het tweede deel van het project, dat draait om publieksbereik en het creëren van verbinding tussen de inwoners van Zuid-Holland en het polderlandschap om hen heen.

Activiteiten 2019

- Het afnemen van 25 à 30 interviews, vastgelegd op audio en naderhand uitgeschreven. De interviews worden duurzaam gearchiveerd op het online Platform DANS van KNAW/NWO.
- Publicatie van geredigeerde versies van de interviews op één van de bestaande platforms van EGH.
- Het maken van 10 korte films rondom de meest bijzondere verhalen. De films worden online beschikbaar gesteld (o.a. via YouTube) en worden via een advertentiecampagne op *social media* extra onder de aandacht gebracht.

Activiteiten 2020

- Op 5 plaatsen in Zuid-Holland wordt rondom het thema van het project een activiteit georganiseerd met als vast onderdeel een voorstelling van een verhalenverteller/theatermaker. De voorstelling is in opdracht van EGH gemaakt op basis van de verzamelde verhalen. Hiervoor is een budget begroot van € 17.000.

2.4 Project: Molenverhalen 2019	Boekjaaruren	Budget
Oral history-project over het werken en leven op de molen	550	
Externe financiering		32.500
Totaal		32.500

2.5 Opdracht Monumentenwacht: het beoordelen en monitoren van rijksmonumenten

Doel

Het beoordelen van aanvragen van de restauratiesubsidie voor de provincie, in voorkomende gevallen inclusief herbestemmingssubsidie voor rijksmonumenten op grond van de Subsidieregeling restauratie rijksmonumenten Zuid-Holland 2013 en de Subsidieregeling Erfgoedlijnen Zuid-Holland.

Activiteiten 2019

- Het beoordelen van aanvragen restauratiesubsidie.
- Het monitoren van de werkzaamheden en het bijwonen van overleg tijdens het restauratie traject.
- Het beoordelen van aanvragen voor subsidie voor groot onderhoud van molens op grond van de Subsidieregeling Molens Zuid-Holland 2013.
- Het monitoren van de werkzaamheden en het bijwonen van overleg bij de werkzaamheden aan molens waarvoor provinciaal subsidie zal worden verstrekt.

Tijdens de looptijd van deze opdracht zal de Monumentenwacht Zuid-Holland geen subsidieaanvragen opstellen in het kader van de Subsidieregeling restauratie rijksmonumenten Zuid-Holland 2013, Subsidieregeling Erfgoedlijnen Zuid-Holland of Subsidieregeling Molens Zuid-Holland 2013 voor derden.

2.5 Opdracht Monumentenwacht beoordeling restauratie	Boekjaaruren	Budget
Beoordeling subsidieaanvragen rijksmonumenten		73.950
Opdracht PZH op regiebasis		
Totaal		73.950

3. Monumentenwacht Zuid-Holland

Doel

De Monumentenwacht Zuid-Holland, onderdeel van EGH, maakt zich sterk voor een goed beheer en onderhoud van monumenten en andere historische en beeldbepalende gebouwen. Dit doen wij door eigenaren en beheerders van monumenten bij te staan met onafhankelijk advies over de bouwkundige staat van hun monument, voortkomend uit periodieke bouwkundige inspecties. Goed onderhoud is immers cruciaal voor de instandhouding van gebouwd erfgoed.

Financiering

Via een exploitatiebijdrage van de Provincie Zuid-Holland en via betaald opdrachtgeverschap.

Activiteiten ter innovatie & efficiency

Vanwege de veranderende behoeften van monumenteigenaren en het verdwijnend vakmanschap bij onderhoudsuitvoerders herijkt Monumentenwacht haar dienstverlening: de service van Monumentenwacht wordt nog meer gericht op onderhoudsadvies en op planmatig onderhoud. Dit doet de afdeling onder andere door de invoer van een gebruiksvriendelijk rapportagesysteem voor onze inspecteurs.

- Implementatie nieuw rapportagesysteem: door het digitaliseren en meer gebruikersgericht te maken van de onderhoudsrapporten willen we de kennisneerslag in onze rapporten vergroten. Hiervoor zal een nieuw rapportagesysteem worden geïmplementeerd: Condor. In de nieuwe rapportages komt met zoveel aandacht op de hersteladviezen te liggen als we nu al geven aan de waarneming van bouwkundige gebreken. Dit leidt tot een betere ondersteuning van onze opdrachtgevers en het vereenvoudigd aanleveren van een onderhoudsbegroting aan hierin geïnteresseerde partijen.
- Aanpassing werkgebied inspecteurs: de onderverdeling van Zuid-Holland gaat van acht rayons naar zeven, waarbij meer aandacht is gegeven aan een gelijke spreiding van de monumenten per rayon en waarin meer rekening is gehouden met de reistijd van de inspecteur tot het te inspecteren object. Grote objecten worden conform de Arbowetgeving door twee medewerkers geïnspecteerd.
- Onderzoek naar duurzaamheidsmaatregelen in monumenten: in de afgelopen beleidsperiode is er door overheden en marktpartijen een veelvoud aan adviezen in de markt gezet. Wij constateren dat er geen uniforme lijn is te herkennen in het adviesaanbod en in de prijs ervan, vaak met beperkte capaciteit. Als gevolg hiervan wordt door monumenteigenaren teveel vertrouwd op de uitvoerende sector, die vaak standaardoplossingen toepast op de maatwerksituatie van monumenten. Monumentenwacht gaat onderzoek doen naar de randvoorwaarden voor het aanbieden van een verduurzamingsadvies, waarbij ons eventuele product een toegevoegde waarde dient te bieden aan al beschikbare producten, op een gelijk kwaliteitsniveau als onze bestaande dienstverlening aangeboden wordt, en passend is bij het kennisniveau van onze medewerkers en bij onze missie. Uiteraard dient ook de vraag naar het artikel en de kostprijs ervan bekeken te worden.

Activiteiten vrijgesteld van BTW

- Het uitvoeren van periodieke bouwkundige controles (inspecties): de werkzaamheden bestaan uit het technisch inspecteren van monumentale gebouwen. Het Monumentenwachtrapport waardeert puntsgewijs ieder bouwkundig onderdeel in het monument, uiteraard inclusief de aard, vorm en termijn van een eventueel herstel.
- Abonneeservice Monumentenwacht: ook in 2019 hebben eigenaren en beheerders van monumenten de mogelijkheid om abonnee te worden van de Monumentenwacht. Dit systeem kent twee voordelen: Het stimuleert in de eerste plaats de afname van periodieke inspecties (iedere twee jaar), wat in het belang is van de instandhouding van het gebouw. Ten tweede ontvangt de opdrachtgever een gereduceerd tarief op de inspectie werkzaamheden.

3. Werkzaamheden Monumentenwacht	Opbrengsten
Exploitatiebijdrage provincie Zuid-Holland	125.000
Inspectieopbrengsten + opbrengsten contributie (2.600 abonnees)	622.700
Totaal	747.700

